

ISSN 1653-655X

© Numismatiska forskningsgruppen och förf.
Foto förf. om inget annat anges.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2008

**Gunnar Ekströms professur
i numismatik**

Numismatiska forskningsgruppen

**INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI
OCH ANTIKENS KULTUR
STOCKHOLMS UNIVERSITET**

Ingen människa är en ö. Om orsak och verkan i skapandet av en lokal identitet. *Arkeologi och identitet. The Nordic TAG Conference 8* (red. B. Petersson & P. Skoglund), Lund 2005. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8o, 53, 89-100. Lund 2008.

Room for All? Spaces and places for thing assemblies: the case of the all-thing on Gotland, Sweden. *Viking and Medieval Scandinavia 4* (2008), 133-157.

Förkortningar

NNUM – Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad. Köpenhamn.

SNT – Svensk Numismatisk Tidskrift. Stockholm.

9. Numismatiska forskningsgruppen 2008

Besöksadress: Lilla Frescativägen 7

Postadress: Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

Telefon: 08-16 20 00 (växel)

08-674 77 50

Hemsida: www.archaeology.su.se/numismatiska

Föreståndare: Professor Kenneth Jonsson, tel. 674 77 55, e-post: kenneth.jonsson@ark.su.se. Klara Östra Kyrkogata 8B, 111 52 Stockholm, tel. 20 07 86.

Agehed, Kenneth, tel. 674 76 80, e-post: keagehed@kth.se. Vikstensv. 45, 121 56 Johanneshov, tel. 39 12 72.

Elfver, Frédéric, FM, doktorand, tel. 674 77 51, e-post: frederic.elfver@ark.su.se. Bordsvägen 55, 2 tr., 122 46 Enskede, tel. 660 25 46, mobil: 0702-24 88 19.

Johan Holm, Magnebergsv. 6, 121 33 Enskededalen, tel. 070-8913850.

Larsson, Christina, redaktionssekreterare, tel. 674 77 50. e-post: christina.larsson@ark.su.se. Abborrv. 36, 181 30 Lidingö, tel. 765 62 63.

Myrberg, Nanouschka, FD, tel. 674 77 52, e-post: nmyrb@ark.su.se. Zinkens v. 27, 117 41 Stockholm, tel. 668 73 44, mobil 070-4941144.

INSTITUTIONEN FÖR ARKEOLOGI OCH ANTIKENS KULTUR STOCKHOLMS UNIVERSITET

GUNNAR EKSTRÖMS PROFESSUR I NUMISMATIK NUMISMATISKA FORSKNINGSGRUPPEN

2008

1. Gunnar Ekströms professur i numismatik och penninghistoria

Genom ett donationsbrev av Wera Ekström instiftades Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning 1974. Stiftelsen bekostade bl.a. Gunnar Ekströms professur i numismatik och penninghistoria vid Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) med placering vid Stockholms universitet, Institutionen för arkeologi och antikens kultur.

Genom ett riksdagsbeslut överfördes professuren till Stockholms universitet 1 juli 1994, men verksamheten kommer även framöver att bekostas av Gunnar Ekströms stiftelse. Detta beslut ligger i linje med Wera Ekströms intentioner som syftade till att upprätta en universitetsprofessur. Flyttningen innebar inte några förändringar beträffande verksamhetens inriktning. Verksamheten bedrivs under namnet Numismatiska forskningsgruppen, förkortat NFG, och Stockholm Numismatic Institute på engelska.

Verksamheten är sedan 2005 lokaliserad i med övriga delar av arkeologiska institutionen gemensamma lokaler i Wallenberglaboratoriet. Den fasta personalen består av en professor (heltid) och en redaktionssekreterare (halv-

tid). Ett varierande antal studenter skriver uppsatser under 5-10 veckor. Därutöver finansierar tidvis Gunnar Ekströms stiftelse doktorandstipendier och begränsade forskningsprojekt som utförs vid NFG.

2. Forskningsaktuellt – Myntfynd i Gästrikland och Hälsingland

År 1982 inleddes en publicering landskapsvis av alla myntfynd. Den är ett projekt inom kommittén Sveriges Mynthistoria och benämns Landskapsinventeringen (SML). De två första volymerna utgavs i samarbete mellan Kungl. Myntkabinettet och NFG (då under namn av Numismatiska Institutionen). När NFG överfördes till Stockholms universitet 1988 upphörde NFG att vara samarbetspartner och kommittén Sveriges Mynthistoria skulle omorganiseras. Sedan 1988 har Kungl. Myntkabinettet övertagit ansvaret för utgivningen där 16 landskap hittills har redovisats i 11 volymer.

Forskning och undervisning är professurens huvuduppgifter. Det forskningsprojekt som pågått längst tid är registreringen av myntfynd som tillsammans med mynten själva utgör det främsta källmaterialet. Sedan 1998 sker i årsberättelsen en genomgång av fynd från ett eller flera landskap. Hittills har elva landskap behandlats: Dalarna, Halland, Lappland, Norrbotten, Skåne, Småland, Södermanland, Västmanland, Västerbotten, Västergötland och Öland. Tanken är att fynden redovisas översiktligt med beskrivning och analys av utvecklingen fram till 1700-talets slut. I årets verksamhetsberättelse kommer Gästrikland och Hälsingland att behandlas.

Gästrikland och Hälsingland är de sydligaste av de norrländska landskapen. Bebyggelsen är främst koncentrerad till kustbygderna mot Östersjön samt sjösystemen i inlandet. Under förhistorisk tid var lågteknisk järnhandling av stor betydelse. Forsaringen med en lagtext skriven med runor, sannolikt i början av 900-talet visar att bygden var organiserad i ett tidigt skede. Statsmakten hade också en borganläggning i Faxeholm utanför Söderhamn. Vid 1300-talets slut hade vitalianerna en av sina borganläggningar, Gaddaborg, i området. Ett ökat svenskt intresse och kontroll kan sannolikt märkas fr.o.m. vikingatidens senare del. Med början under hög- och senmedeltiden kunde landskapen skattläggas av den svenska Kronan, men den kungliga administrationen av området var svag.

De data som redovisas här bygger på information i de databaser som finns vid NFG. Myntskatter (här definierat som minst 2 mynt nedlagda vid samma tillfälle) är relativt få och koncentrerade till jordbruksområdena.

Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897 – ett par tillägg. *SNT* 2008:6, 138-139 + omslag.

Anders Frösells bibliografi. Artiklar och notiser tryckta 1977-2008. *SNT* 2008:6, 147 (tills. med Kjell Holmberg).

Nyförvärv till SNF:s medaljsamling. *SNT* 2008:7, 159.

Återanvändning av mynt som öglor under vikingatiden. Ett exempel ur skatten från Johannishus 1865. *SNT* 2008:7, 162-163 + omslag.

Wismar Drittelthaler 1671 – myntet som aldrig präglades! *SNT* 2008:7, 168.

Jubileumsmedalj från Lunds universitets historiska museum. *SNT* 2008:7, 169 + omslag.

Prästen Matz undangömda guld och silver. Om ett finländskt depåfynd från 1538. *Scripta varia numismatica Tuukka Talvio sexagenario dedicata* (red. Outi Järvinen). Publications of the Finnish Numismatic Society Nr 6. Helsinki 2008, 133-141.

Inledning. *Noga utvalt – betydande enskilda numismatiska bok- och manuskriptsamlingar i nutida Sverige* [red. Frédéric Elfver]. Stockholm 2008, 9-11.

Kenneth Jonsson

Utgrävningen av en skattfyndplats i Klints, Othem sn, Gotland. *Myntstudier* 2008:1, 1-7 (tills. med Dan Carlsson).

Aktuellt. *Myntstudier* 2008:1, 18-20.

Nässkatten 1704 och järnhandeln under vikingatiden. *Myntstudier* 2008:2, 17-24.

Aktuellt. *Myntstudier* 2008:2, 24.

Myntfynden från Gråborg och Sankt Knuts kapell. Gråborg på Öland. *Om en borg, ett kapell och en by* (red. G. Tégnér). Kristianstad 2008, 81-87.

2005 års skatt från reegalskeppet Kronan. *Myntstudier* 2008:3, 3-17 (tills. med Sara Gainsford).

Hellerö - ytterligare en silverskatt från Tjust, Småland. *Myntstudier* 2008:3, 17-31 (tills. med V. Palm och N. Nilsson).

Aktuellt. *Myntstudier* 2008:3, 31-32.

Catalogue of the coins. *Means of exchange. Dealing with silver in the Viking Age* (red. D. Skre). Kaupang excavation project. Publication series, vol. 2. Oslo 2008, 75-93 (tills. med M. Blackburn och G. Rispling),

Nanouschka Myrberg

Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140-1220. Stockholm Studies in Archaeology, 45. Stockholm 2008.

Det gotländska myntet från Bårarp. *NNUM* 2008:1, 30-36.

eller privata gåvor. Samlingen används i undervisningen för att illustrera myntutvecklingen och medger praktiska övningar med bestämning, stampstudier m.m. Mynt har erhållits som gåva från Frédéric Elfver. Under året har sammanlagt 14 föremål tillförts samlingarna som nu uppgår till 1.672 ex. (huvudsakligen mynt) inkl. kopior som är nödvändiga eftersom priserna för originalmynt under många perioder vida överstiger de tillgängliga medlen. Nyförvärven är koncentrerade till vikingatida mynt.

Bibliotekets registrerade tillväxt uppgick under verksamhetsåret till sammanlagt 112 nummer (exkl. auktions- och lagerkataloger).

Inom numismatik har förvärven bl.a. omfattat gåvor från KMK:s och Uppsala publikationer. Bland övriga förvärv kan nämnas festskrifterna till Jørgen Steen Jensen resp. Tuukka Talvio, Menzinskis arbete om Karl IX:s myntning, Kaupangundersökningen (Means of Exchange), samt syllogevolymen över engelska och arabiska mynt.

Inom arkeologi omfattade förvärven flera nya doktorsavhandlingar. Ett mycket stort antal auktions- och lagerkataloger har under året skänkts av B. Ahlström Mynthandel.

8. Personalia

Den 31 maj disputerade Nanouschka Myrberg på sin avhandling *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140-1220*. Fakultetsopponent var fil.dr Henrik Klackenborg.

9. Tryckta skrifter

Frédéric Elfver

Om SNF:s höstverksamhet 2007. *SNT* 2008:1, 7 (tills. med Magnus Tagesson)

Euphrosyne och slaget vid Svensksund 1790. *SNT* 2008:2, 34-35.

Om stampexport mellan Lund och slaviskt område under 1000-talet. *NNUM* 2008:1, 20-25.

Stulna polletter återfunna! *SNT* 2008:3, 57.

Rapport om ett stort fynd av grivnor i Ryssland. *SNT* 2008:4, 86.

Om ett unikt gåvomynt från vikingatiden. *Myntstudier* nr 2008:2, 13-17.

Om ett betydelsefullt depåfynd från Hammarby, Uppland. *SNT* 2008:6, 136-137.

Totalt antal funna mynt inkl. lösfynd och hopade fynd uppgår till 3.967 i Gästrikland och 4.678 i Hälsingland. Det gör dem till Sveriges 19:e resp. 18:e fyndrikaste landskap, d.v.s. de hör till de minst fyndrika. Skattfynden fördelas tidismässigt på följande sätt:

Period	Tid	Skatter		Mynt	
		Gä	Hs	Gä	Hs
Romersk järnålder	0-400	-	-	-	-
Folkvandringstid	450-550	-	-	-	-
Vendeltid	550-800	-	-	-	-
Vikingatid	800-1150	4	1	540	195
Medeltid	1150-1520	1	3	261	3.109
Nyare tid	1520-	3	4	3.080	1.299
Totalt	-	8	8	3.901	4.603

Fyndspridningen under vikingatid visas i fig. 1 och fyndspridningen under medeltid och nyare tid i fig. 2. Myntning har inte förekommit i Gästrikland eller Hälsingland.

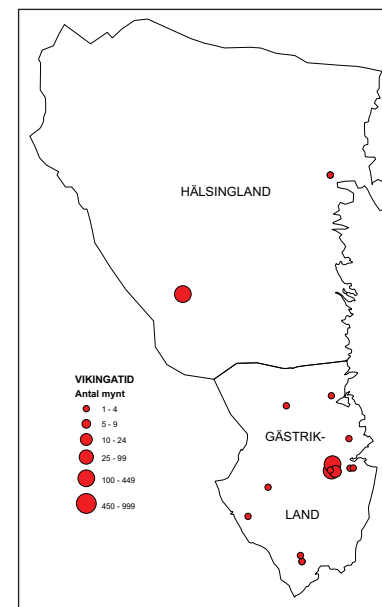

Fig. 1. Myntfynd från vikingatiden i Gästrikland och Hälsingland.

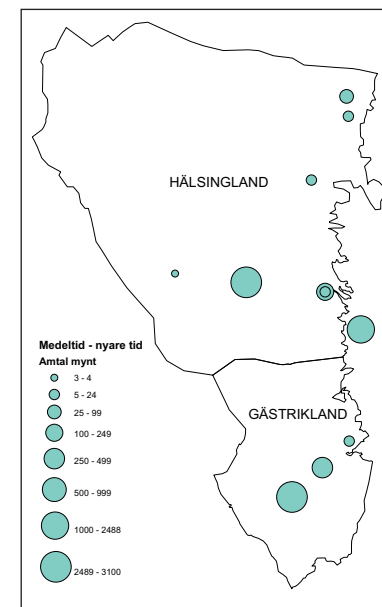

Fig. 2. Myntfynd från medeltid och nyare tid i Gästrikland och Hälsingland.

Romersk järnålder

De nordligaste fynden med romerska denarer finns i norra Västmanland (Hede, Möklinta sn). Med tanke på järnutvinningen i landskapen är det troligt att denarfynd kommer att göras i ett eller båda landskapen i framtiden. Däremot har ett kopparmynt (sestertius) från Nero 54-68 hittats i Yttre Bergön, Rogsta sn, Gästrikland.

Folkvandringstid 450-550

Under folkvandringstiden importerades väst- och östromerska guldmynt, solidi. Vid nyodling 1910 hittades en solidus från Leo I 457-474 i Rångsta, Hedesunda sn, Gästrikland (fig. 3). Förutom solidusen ingick även tenar och ringar i guld med en sammanlagd vikt av 120 g. I Byn i samma socken har ett annat guldfynd med två spiraltenar med en vikt av 149 g gjorts. Värde mässigt motsvarar det vikingatida skatter med en vikt på över ett kilo resp. 1,5 kilo. Fyndplatserna ligger nära Dalälven, som under forntiden var en viktig transportled. Fynden är två av de fyra största guldfynden i Norrland och vittnar om en rikedom som kan antas kopplas till järnhanteringen.

Fig. 3. Östromerska riket, kejsar Leo I 457-474, solidus. Funnen i Rångsta, Hälsningland.

Vendeltid 550-800

De fyra mynt (frisiska sceattas) som har hittats i Sverige från denna period kommer alla från centralplatser i Syd- och Mellansverige. Ett för Sverige unikt guldfynd (solidus från det bysantinska riket, Focas 602-610) hittades i Bjuråker eller Norrbo sn, Hälsingland, enligt uppgift tillsammans med andra liknande mynt.

Vikingatid 800-1150

I Gästrikland är skatten från Häcklinge, Valbo sn, med slutmynt 857/8 och 408 islamiska dirhemar ovanligt stor för att vara så tidig (fig. 4). Av äldre skatter i Sverige är endast två från Uppland större. Landskapets vikingatida fynd är också nästan helt koncentrerade till jordbruksbygderna väster om nuvarande Gävle. Här hittade man även landskapets näst största skatt i Åsbyggeby, slutmynt 924/5 med 116 dirhemer. Fynd med enstaka mynt finns emeller-

Fynd	Sverige	Romersk järnålder	360
		Folkvandringstid	260
		Vikingatid	2.800
		Medeltid-nyare tid	1.975
	Europa	Vikingatid	3.200
		Medeltid-nyare tid	150
Diverse	Europa	Typer, myntmästare etc.	3.100
Litteratur	Hela världen	Antik till nutid	2.050
Auktions- och lagerkataloger		Antik till nutid	7.700

Digitala bilder får allt större betydelse för den forskning som bedrivs. NFG:s arkiv av egna bilder har under året vuxit med ca 3.000 till sammanlagt ca 42.000. Årets tillväxt är främst knuten till vikingatida och medeltida fynd i svenska och utländska museisamlingar som redan tidigare utgjort ett dominerande inslag i bildarkivet. Förutom egna bilder finns ett tusental bilder med lägre upplösning som laddats ner från Internet eller som erhållits av andra. Bilder har också skannats från kataloger under året.

GIS (geografiska informationssystem) är samlingsnamnet på digital kartinformation kopplad till databaser. GIS har redan fått stort genomslag inom fältarkeologin. Fornminnesregistret (FMIS) är numera digitaliserat vilket skapar förutsättningar för att även analyser av stora fynd- och materialgrupper ska kunna genomföras i framtiden. Vid NFG finns stora databaser över i princip alla fyndtyper med mynt. För att kunna analysera dem krävs att fyndplatserna är koordinatsatta. Arbetet med detta fortsattes under året och hittills har ca 2.500 fynd koordinatsatts.

Under året har bestämningar av mynt gjorts för museer och institutioner (Elfver, Jonsson och Myrberg).

Utländska besökare till NFG under året var bl.a. Ivar Leimus, Tallinn, Lydia Klos, Kiel.

Under december hölls den traditionella årliga träffen med äldre studenter med ett dussintal deltagare.

7. Studiesamling, bibliotek och arkiv

Studiesamlingen av mynt har under året fått mindre tillskott genom inköp

Stockholm, 3 december. Arrangemang av symposiedagen "Döda personers sällskap", Stockholms universitet (Myrberg).

Stockholm, 3 december. Föreläsning "Den deponerade döde. Ädelmetalldepåer som gravrepresentationer", symposiedagen "Döda personers sällskap", Stockholms universitet (Myrberg).

Århus, 5-6 december. Symposium: Silver economies, monetisation and society in Scandinavia, AD 799-1000. Föredrag: *Sweden in the 10th c. - a monetary economy?* (Jonsson).

Stockholm, 16 december. Stockholms universitet. Grundkurs numismatik, nyare tid (Jonsson).

Stockholm, 18 december. Radiointervju om femtioöringens avskaffande, (Myrberg).

6. Datorisering och forskarkontakter

Dataregistrering av mynt såväl i fynd som i samlingar ger en grundläggande bild av materialet. P.g.a. materialets omfång är databearbetning också nödvändig vid analyser av materialet.

Vid verksamhetsårets slut var ca 277.100 poster registrerade på data. Ökningen under året har varit blygsam, men äldre databaser kompletteras fortlöpande med mer information.

Ämne	Område	Period	Antal poster
Mynt	Sverige	Medeltid	8.100
		Nyare tid	5.500
	Danmark	Vikingatid	4.050
		Medeltid	5.300
	Norge	Medeltid	1.000
	Skandinavien	Vikingatid	4.000
	Tyskland	Vikingatid	50.100
		Medeltid	300
	England	Vikingatid	47.500
	Baltikum	Medeltid	1.300
	Solidi	Folkvandringstid	800
	Talrar	Nyare tid	50
	Guldmynt	Medeltid och nyare tid	450
	Islamiska områden	Vikingatid	103.050
		Medeltid	22.000
	Diverse	Vikingatid	2.000

Fig. 4. Kalifatet. Abbasid, kalif Harun al-Rashid, Madinat Zaranj 192 e.H. (807/8 e.Kr.). Funnen i Häcklinge, Gästrikland.

tid över hela landskapet, men då ofta i gravar. De visar att mindre mängder mynt fanns att tillgå i hela landskapet. De två skatterna med västerländska mynt kommer också från Gävletrakten; en med okänt antal mynt och sannolikt från början av 1000-talet samt en för det svenska fastlandets del mycket sen, slutmynt 1083, med 13 ex. från Allmänninge, Valbo sn. Den är även intressant genom att den innehåller andra föremål i silver som smycken och ett krucifix. Mynten täcker flera hundra år och alla mynten har hål och/eller öglor.

I Hälsingland är fynden mycket färre. Myntimporten till Sverige på 800-talet upphörde i stort sett helt i slutet av århundradet och när den återupptogs i början av 900-talet gick det först långsamt. Därför är det intressant att en av de tidigaste skatterna på 900-talet kommer från Viken, Alfa sn med slutmynt 906/7. Den ligger vid Voxnan som liksom Ljusnan ingår i ett omfattande sjösystem som sträcker sig långt in i landet. Från sen vikingatid finns bara en resp. två mynt i två gravar i Ullsäter, Hälsningtuna sn, med slutmynt 1017 resp. 1000-talet. De visar i alla fall ett mindre mängder mynt importerades även under ett sent skede.

Under äldre vikingatid ingår båda landskapen i ett större område med rika myntskatter där även Dalarna och Åland ingår. De kan sannolikt alla kopplas till järnhanteringen och det är talande att skatterna under denna tid ligger nära kusten eller utmed vatten- eller sjösystem, d.v.s. områden som var lämpade för transporter. För att förklara bristen på fynd under yngre vikingatid är en möjlig förklaring att järnhandeln då kontrollerats från Mälardalen, som då kunnat i stället kunnat tillgodogöra sig vinsterna.

Medeltid 1150-1520

Efter en myntlös period under första hälften av 1100-talet påbörjades en inhemsk myntning ca 1150 i Lödöse i kunglig regi samt på Gotland i lokal regi. I Mälardalen kan myntningen inte beläggas förrän ca 1180, men nya fynd kan förändra den bilden.

I Gästrikland kan den senare myntningen beläggas bl.a. genom en s.k. tvillingskatt med 261 mynt, slutmynt ca 1185, från Mackmyra, Valbo sn i det under vikingatiden så fyndrika området väster om Gävle. Mynten består av svealandstyper präglade för kungamakten resp. ärkebiskopen. En mynttyp med en borg är helt avvikande vad gäller stil och kan vara äldre eller präglad på annan myntort än de övriga. Anmärkningsvärt är att, i motsats till samtida skatter från Mälardalen, så saknas gotländska mynt. Myntcirkulationen reglerades starkt i södra Sverige från ca 1200 till mitten på 1300-talet och det är den troliga förklaringen att skattefynden upphörde under denna tid. Från tiden därefter kunde man emellertid förvänta sig att skattefynden åter skulle finnas.

Från Hälsingland finns en liten märklig skatt med tre danska mynt från Erik Menved 1286-1319, från Edsbyn vid Voxnan. Dessa s.k. borgarkrigsmynt är snarast kopparmynt med mycket låg silverhalt. Skatten vittnar om en långväga kontakt som sannolikt inte var handelsbetingad med tanke på myntens höga kopparhalt. En möjlighet är att de skulle kunna kopplas till personer lojala med Birger Magnusson, som 1318 gick i landsflykt till Danmark.

Skatten från Bollnäs kyrka vid Ljusnans vattensystem med 3.099 örtugar från Erik av Pommern 1396-1439 är utan jämförelse Norrlands rikaste medeltida myntfynd (ett guldmynt från Riga ska också ha ingått, men passar inte alls in). Det var en för den tiden ofantlig summa och någon bra förklaring till skatten är inte lätt att finna.

Från kusten i norra Hälsingland finns en liten skatt från Lindsta i Jättendals sn med 6 mynt och slutmynt 1465. Mynten är svenska med undantag för ett ex. från Tyska Orden. Det är den nordligaste skatten med Tyska Ordens mynt, men ett lösfynd har gjorts i Jämtland.

Nyare tid 1520-

Från Hille kyrkogård i Gästrikland finns en liten skatt med 15 mynt, slutmynt 1566. Den hittades i en pung på 1,5 m djup, d.v.s. den måste ha legat i en grav. Det är mycket ovanligt med skatter i kristna gravar och det måste därför finnas speciella skäl till att den hamnade i graven. Alla mynten är av höga valörer (½ - 2 mark) och ägaren måste därför ha varit rik genom handel eftersom jordbruket sannolikt inte kunde ge högre överskott. Hille är också en kustsocken.

År 1650 förliste en båt på Storsjön i Årsunda sn. Ombord fanns Färnebo sockens kronoskatt (365 daler km) för hela året. Vid två tillfällen har sam-

Stockholm, 24 september. Stockholms universitet. Masterkurs. Tema livsbiografier. Föredrag: *Det numismatiska materialet* (Jonsson).

Skänninge, 1 oktober. Symposium om Skänninge (Jonsson).

Visby, 3 oktober. Studiebesök vid Gotlands Fornsal (Jonsson).

Stockholm, 8 oktober. Föreläsning "*Gotlands första mynt – handelsfred och korstågsromantik*". Forskardagarna, Stockholms universitet (Myrberg).

Uppsala, 15 oktober. Forskarbesök vid Myntkabinettet, Uppsala universitet (Myrberg).

Uppsala, 15 oktober. Föreläsning "*Ett eget värde: Gotlands tidigaste myntning ca 1140-1220*". Seminariet för medeltids- och renässansstudier, Uppsala universitet (Myrberg).

Stockholm, Riksarkivet, 16-17 oktober. Seminarium om äldre geometriska kartor (Jonsson).

Stockholm, 23 oktober. Stockholms universitet. Grundkurs numismatik, romersk järnålder till vendeltid (Jonsson).

Uppsala, Uppsala universitet, 25 oktober. Seminarium om LEO-projektet (guldmynt ca 250-565 funna i Skandinavien och Baltikum) (Jonsson).

Stora Wäsby 25-26 oktober. Efterundersökning av gammal skattefyndplats vid Stora Wäsby, Hammarby socken, Uppland (Elfver).

Stockholm, 10 november. Stockholms universitet. Grundkurs numismatik, vikingatid (Jonsson).

Stockholm, 10 november. Stockholms universitet. Kursen "Birka-Bagdad-Bysans". Föredrag: *Bysantinska mynt* (Jonsson).

Stockholm, 11-12 november. Deltagande i konferensen "Vad ska vi med fynden till? Idéer, strategier och praktiker", Historiska Museet, Stockholm (Myrberg).

Sigtuna, 12 november, Studiebesök i Sigtuna museum. Föredrag: Sundvedaskatten (Jonsson).

Stockholm, 15 november. Föreläsning "*De medeltida gotlänningarna – pirater, profitörer, producenter och partners*", Gotlands Gille, Stockholm (Myrberg).

Stockholm, 19 november. Stockholms universitet, seminarium "Bagdad-Bysans-Birka". Föredrag: *From Constantinople to Lund. Scandinavian coins from the 11th century with Byzantine prototypes, and how to understand them* (Elfver). Föredrag: *Mynt med koppling till Bysans* (Jonsson). Deltagande (Myrberg).

Stockholm, 19 november. Stockholms universitet, Birka-Hedeby-Sigtuna symposium. Föredrag: *Bysantinska och ryska mynt* (Jonsson).

Kalmar, 20 november. Kronanprojektet, referensgruppsmöte. Föredrag: *Myntfynd i fartygsvrak* (Jonsson).

Stockholm, 2 december. Stockholms universitet. Grundkurs numismatik, medeltid (Jonsson).

C-uppsats

Odebäck, Kerstin, Släktskatt eller inte? Skatternas sammansättning under tidig vikingatid (islamiska mynt).

5. Konferenser och andra engagemang

Stockholm, 14 januari. Stockholms universitet. Grundkurs numismatik, nyare tid (Jonsson).

Stockholm, 27 februari. Svenska Numismatiska Föreningen. Föredrag *Ett unikt gåvomynt från vikingatiden?* (Elfver).

Stockholm, 12 mars. Visning av forskningsmiljön på Numismatiska Forskningsgruppen för Högalidskolan klass 1-3L (Myrberg).

Stockholm, 19 mars. Stockholms universitet. Viking-Age kurs. Föredrag: *Viking-Age coinage* (Jonsson).

Kalmar, 16-17 april. Studiebesök på Kalmar Läns Museum. Kronanprojektet, referensgruppsmöte. Föredrag: Skatter 1670-talet (Jonsson).

Uppsala, 25 april. Deltagande i Ragnar Hedlunds disputation, Uppsala Universitet (Elfver, Jonsson, Myrberg).

Karlshamn 3 maj. Svenska Numismatiska Föreningen. Föredrag: *Den vikingatida skatten från Mörrum* (Elfver).

Lund, 9-10 maj. Deltagande i symposiet "Prehistoric pictures", Lunds Universitet (Myrberg).

Visby, 14-16 maj. Deltagande i symposiet "Gotland i vikingatidens världshandel", Visby Högskola (Jonsson, Myrberg).

Visby, 17-19 maj. Studiebesök vid Gotlands Fornsal. Seminarium om Spillingsskatten (Jonsson).

Stockholm, 21 maj. Föreläsning *"Mynt som arkeologiskt källmaterial"*, Södertörns Högskola (Myrberg).

Stockholm, 31 maj. Disputation på doktorsavhandlingen "Ett eget värde", Stockholms universitet (Myrberg).

Lettland, 13-18 juni. Forskningsresa med besök vid myntkabinettet i Riga samt exkursion till myntfyndplatser (Myrberg)

Stockholm, 6 augusti. Radiointervju om avhandlingen, Utlandsradion, Cecilia Feldt (Myrberg).

Vreta och Linköping 4-5 sep. Seminarium Fokus Vreta kloster. Föredrag *Mynt i klostermiljö – reflektioner kring fynden från Vreta*. (Elfver).

Stockholm, 11 september. Stockholms universitet. Grundkurs numismatik, introduktion (Jonsson).

Stockholm, 17 september. Stockholms universitet. Viking-Age kurs. Föredrag: *Viking-Age coinage* (Jonsson).

manlagt 3.060 mynt bärgats, alla sannolikt kopparmynt. Med undantag för 86 plåtmynt i valörena 4-1 daler sm hade alla mynten valören 1 eller 1/4 öre. Skatten ger en unik inblick i vilka mynt som en landsortsbefolkning i Gästrikland betalade sin skatt i vid mitten av 1600-talet och avsaknaden av silvermynt är påfallande. Plåtmynten representerade högre valörer, men en del av dessa skulle kunna representera den del av skatten som betalats i natura och därefter sålts för kontanter för att kunna transporteras till Stockholm. En jämförelse mellan värdet på den årliga skatten resp. de bärgade mynten visar att en stor del av skatten fortfarande ligger kvar på sjöbotten.

Fem plåtmynt, slutmynt 1720, hittades av dykare i Gävlebukten och måste komma från ett fartyg som förlist eller gått under p.g.a. ett möte med ryska krigsfartyg under slutet av stora nordiska kriget.

Ett lösfynd av ett guldmynt från Nederländerna, Ovijsse, ducat 1738, från Gävle kan också nämnas. Importen av guldmynt under 1700-talet dominerades helt av mynt från Nederländerna och importen upphörde några år in på 1800-talet. De vittnar om Nederländernas starka ställning inom handeln under denna tid.

Under 1500-1600-talen användes stora silvermynt, talar, som internationella betalningsmedel. I Hälsingland har en tysk ½ taler 1614 från hertig Friedrich Ulrich av Braunschweig-Wolfenbüttel hittats. Till slutet av denna import får man räkna en spansk 2 reales 1707 (motsvarande 1/4 taler i värde) funnen i Gävle. Spanska mynt som var internationellt gångbara är synnerligen sällsynta i svenska fynd.

Fig. 5. Kristina, Avesta, 1 öre 1652. Funnen vid Norrhamn, Storjungfrun, Gästrikland.

Även i Hälsingland finns ett omfattande myntfynd från ett förlist fartyg vid Norrhamn, Storzungrun utanför Söderhamn. Det omfattar sammanlagt 1.004 kopparmynt, slutmynt 1654 (fig. 5).

En skatt från Söderhamns gamla kyrkogård, Hälsingland med 218 mynt, slutmynt 1713 hittades i en pung, d.v.s. säkerligen från en grav. Skatten inlöstes inte och Liljegrens uppgift att alla mynten var av silver verkar osannolikt. Anledningen till att mynten hamnat i graven kan i detta fall vara att pesten härjade 1710-1713, även om Norrland verkar ha drabbats i mindre utsträckning. Om någon dog i pesten är det sannolikt att alla klädesplagg m.m. fick följa med i graven.

I Vallen, Gnarp sn, hittades 1 silvermynt och 61 kopparmynt samt diverse föremål av järn och koppar. De yngsta mynten var präglade 1719 under Ulrika Eleonora. Skatten skulle kunna kopplas till Stora nordiska kriget. I förhållande till Sydsverige finns det många fynd med plåtmynt i Norrland. Två av dessa, Forsa och Söderhamn med 8 resp. 11 plåtmynt kommer från Hälsingland och med slutmynt 1740 resp. 1741. Precis som i Finland kan de spegla lantbefolkningens misstro mot sedlarna (som i Sydsverige var en viktig del av betalningssystemet) och att man därför sparade sitt kapital i form av plåtmynt.

Sammanfattning

Järnhanteringen under förhistorisk tid gjorde landskapen rika och skapade förutsättningar för myntskatter. De är emellertid främst under äldre vikingatid som de blir påtagliga. Under hög- och senmedeltid är fynden påfallande fattiga. Under nyare tid domineras fynden av skatter från kyrkogårdar och förlista båtar.

S.k. hopade fynd, d.v.s. utgrävningsfynd från städer, kyrkor, kloster, borgar m.m. omfattar enstaka mynt med några undantag. I Gästrikland har myntfynd från medeltiden gjorts i borgen Faxeholm i nuvarande Söderhamn och samt från nyare tid i Gävle, I Hälsingland förekommer fynd i S:t Olofs hamn på Drakön utanför Hudiksvall, samt från Hassela gamla kyrka samt från Söderala kyrka.

Kenneth Jonsson

3. Övrig forskning och publicering

Vikingatid

CNS-projektet ska i framtiden enbart publiceras i PDF-format på NFG:s hemsida. Under detta år har publiceringen fortsatt av bilder på samtliga mynt i redan publicerade skatter. Blekingevolymen kommer dock att tryckas på konventionellt sätt.

Hemsidan

NFG:s hemsida har fortsatt att vara en viktig länk för att på ett enkelt sätt kunna förmedla information. Statistiken visar också att många besöker hemsidan. De flesta publikationer kommer efterhand att finnas tillgängliga i PDF-format på hemsidan. Verksamhetsberättelsen läggs fr.o.m. 2004 endast ut där liksom alla nya uppsatser. Äldre årgångar och uppsatser läggs ut efterhand. Ambitionen är att göra hemsidan till en centralplats för numismatisk forskning. I den mån det blir möjligt kommer därför även uppsatser från andra institutioner och lärosäten att läggas ut om de har ett numismatiskt tema. Under året har 5 uppsatser lagts ut och totalt finns nu 29 tillgängliga på hemsidan.

NFG:s tidskrift på Internet, Myntstudier, kom ut med ytterligare tre nr under året. Artiklarna har kronologiskt behandlat romersk järnålder till nyare tid.

4. Undervisning

Numismatik ingår som ett avsnitt i grundkursen på A-nivå (mynthistorien ca 100–1700) och masternivå vid arkeologiska institutionen. Undervisningen gavs under året av Kenneth Jonsson. Forskarhandledning gavs av Kenneth Jonsson (Frédéric Elfver och Nanouschka Myrberg). Frédéric Elfver har under året bytt handledare till Kenneth Jonsson. I extra kurser och symposier vid institutionen, The Viking Age och Birka-Bagdad-Bysans höll Kenneth Jonsson en föreläsning om mynt med koppling till Bysans.

Handledning vid uppsatsskrivning sker på B-D-betygsnivå i arkeologi. Uppsatserna behandlar främst vikingatida och medeltida teman. Tre uppsatser blev färdiga under året med Kenneth Jonsson som handledare.

B-uppsats

Månsson, Måns, Vikingatida myntning i Minden.
Odebäck, Kerstin, Tyska mynt från Hansan. Lösfynd och hopade fynd i Sverige.